

סיכום לבגרות תנ"ך
ממ"ד
בראשית פרק כב'
חמש יחידות

ערך: דודי זינגר

הערה: אין להסתמך רק על הסיכומים ללמידה לבגרות, חשוב להתעדכן באתר "ללמוד וללמד"

א וַיְהִי, אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְהֶאֱלֹהִים, נָסָה אֶת-אַבְרָהָם; וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, אַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי .

ב וַיֹּאמֶר קַח-נָא אֶת-בְּנֶדְךָ אֶת-יְחִידָךְ אֲשֶׁר-אַהַבְתָּ, אֶת-יִצְחָק, וְלֶךְ-לְךָ, אֶל-אַרְץ
הַמִּזְרָה; וְהַעֲלֵהוּ שָׁם, לְעֹלָה, עַל אֶחָד הַהָרִים, אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים .

הסבר:

ה' מצווה את אברהם לעקוד (להקריב) את בנו יחידו את יצחק .

הערה:

תשובתו של אברהם לקריאת ה' : "הנני" = אני מוכן ומזומן לציית.
(המילה "הנני" היא מילה מנחה בפרק. התשובה "הנני" מופיעה פעמיים נוספות
בפרק).

הערה:

המקום המדויק של העקידה לא נאמר. "על אחד ההרים, אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים"

שאלה:

תיאור הקב"ה כמי שמנסה את האדם מעורר קושי האמוני: כיצד ייתכן שהקב"ה,
היודע כל, נזקק לניסיון, הרי ברור שהקב"ה יודע מראש את התוצאה.
ולכן לפני שנלמד על עקידת יצחק, נעסוק בברור מהי מטרת הניסיון, כאשר ה' יודע
מראש מה תהיה התוצאה של הניסיון? וכי ה' צריך את הניסיון בשביל לדעת אם
האדם יעמוד בו או לא?

תשובה:

א. הרמב"ן:

ענין הניסיון הוא לדעתי, בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו, אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה, יקרא "ניסיון" מצד המנוסה.
אבל המנוסה יתברך יצווה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, להיות לו שכר מעשה טוב, לא שכר לב טוב בלבד.
ודע כי השם "צדיק יבחן" (תהלים יא, ה), כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו, יצווה אותו בניסיון, ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו.
והנה כל הניסיונות שבתורה לטובת המנוסה.

לפי רמב"ן, משמעות המילה "ניסיון" היא בחינה, כפי שמופיע בפסוק "ה' צדיק יבחן". בעוד האדם, כבעל בחירה חופשית, אינו יודע כיצד ינהג בעת הניסיון, הקב"ה יודע מראש שהצדיק יעמוד בו. מטרת הניסיון היא לאפשר לצדיק להוציא מהכוח אל הפועל את היכולת (פוטנציאל) הרוחני הטמון בו. בעקבות מימוש זה, הצדיק זוכה בשכר על פעולתו הטובה ולא רק על היכולת הטמונה בו.

נשים לב!!

"ה' צדיק יבחן" – ה' בוחן את הצדיקים, אותם האנשים שיש ביכולתם לעמוד בניסיון, מטרת הניסיון איננה להכשיל אדם רשע, אלא לאפשר להצדיק לעמוד בניסיון ובכך להוציא את הכוחות (הפוטנציאל) הטמון בצדיק ועל ידי זה לזכות אותו בשכר.

הערה:

יקרא "ניסיון" מצד המנוסה – הניסיון הוא עבור המנוסה ולא עבור הקב"ה שמצדו אין כאן ניסיון מאחר והוא יודע כיצד יתנהג האדם.

להוציא הדבר מן הכח אל הפועל – להוציא את יכולותיו הטמונות בתוכו לפועל, כלומר להביא לידי ביטוי את הפוטנציאל הטמון בו.

כל הניסיונות שבתורה לטובת המנוסה – הקב"ה מנסה את מי שראוי לעמוד בניסיון והדבר נועד לטובת המנוסה.

ב. בראשית רבה (פרשה לב, ג):

המדרש רואה בניסיון אמצעי לצמיחה ולהתפתחות של המנוסה: כמו שהפשתן (הטוב) משתבח ע"י הכתישה, כך המנוסה צומח מתוך הניסיון. הניסיון הוא לטובת המנוסה.

שאלה: מה מטרת כתישת הפשתן?

תשובה: כתישת הפשתן הינה עיבוד סיבי הפשתן, ומטרתה העיקרית היא להפריד בין הסיבים הרכים (שמהם מייצרים חוטים ובדים) לבין החלקים הקשים והעציים של הגבעול ובכך הפשתן משתבח ומוכן לאריגה.

שאלה: מה מלמד משל הפשתן על מטרת הניסיון?

תשובה: מטרת הניסיון לשבח את הצדיק, כמו שכתישת הפשתן משבחת את הפשתן.

שאלה: מדוע הקב"ה מנסה את הצדיקים ולא את הרשעים?

תשובה: מטרת הניסיון להטיב ולשבח את הצדיק ולכן יש טעם בהצבת ניסיון לצדיק, ה' לא מנסה את הרשע, מאחר ואין טעם להציב ניסיון בפני מי שלא ישתבח ויעמוד בניסיון, כפי שאין טעם לכתוש פשתן שהוא רעה ולא יצא מתהליך הכתישה דבר טוב.

כתיב 'ה' צדיק יבחן ורשע ואהב חמס שנאה נפשו' (תהלים יא, ה),
אמר רבי יוסי בן חנינה: הפשתני הזה בשעה שהוא יודע שהפשתן שלו יפה
כל שהוא כותשה היא משתבחת ...
ובשעה שהוא יודע שהפשתן שלו רעה, אינו מספיק לקוש עליה אחת עד
שהיא פוקעת, כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים, אלא את הצדיקים שנאמר
'ה' צדיק יבחן'.

ג. אברבנאל (ד"ה "ויאמר"):

למילה נס מספר פירושים בתנ"ך. פירוש אחד למילה "נס" הוא מוט גבוה או דגל. האברבנאל מפרש את המילה ניסיון משורש (בלשונו: גזרת) נס, במשמעות של דגל. באמצעות הניסיון הציג הקב"ה בפני העמים את מעלתו של אברהם והזמין את הצופים בו ללכת בדרכיו.

שאלה: איך מסביר האברבנאל את מקורה של המילה "ניסה"?

תשובה: "נס" – דגל/נס להתנוסס, כמו דגל שמרימים כדי שייראה למרחוק.

שאלה: מה מטרת הניסיון לדעת אברבנאל?

תשובה: מטרת הניסיון: שהמעשה של אברהם יהפוך לסמל עולמי של אמונה מוחלטת בה'. מעשהו יהיה "נס לעמים", "כלומר מופת גלוי לדורות ולעמים אחרים שיביטו אליו וילמדו ממנו

... הניסיון הזה אין ענינו הבחינה, כדי שידע האל מה שלא היה יודע, אבל
ו"האלוקים נסה" הוא מגזרת "נס" כי הפעל הנפלא הזה שעשה אברהם בדבר
ה' עומד לנס עמים, כדגל רם ונשא, אליו גויים ידרושו ויביטו אחריו!

ב וַיֹּאמֶר **קח-נא** אֶת-בְּנֵךְ אֶת-יְחִידְךָ אֲשֶׁר-אֶהְבֶּתְּ, אֶת-יִצְחָק, וְלֵךְ-לְךָ, אֶל-אֶרֶץ
הַמְּרִיָּה; וְהַעֲלֵהוּ שָׁם, לְעֵלְהָ, עַל אֶחָד הַהָרִים, אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ .

הערה: (רש"י)

ה' ציווה את אברהם על העקדה בלשון של בקשה (קח נא), מאחר וה' רצה שאברהם יעמוד בניסיון, על מנת שלא יטענו המקטרגים שהניסיונות בהם עמד אברהם עד כה אינם משמעותיים.

ב וַיֹּאמֶר **קח-נא** אֶת-בְּנֵךְ אֶת-יְחִידְךָ אֲשֶׁר-אֶהְבֶּתְּ, אֶת-יִצְחָק, וְלֵךְ-לְךָ, אֶל-אֶרֶץ
הַמְּרִיָּה; וְהַעֲלֵהוּ שָׁם, לְעֵלְהָ, עַל אֶחָד הַהָרִים, אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ .

קושי: (רש"י)

מדוע ה' האריך בלשון הציווי ולא אמר רק קח נא את יצחק ובמקום זה אמר באריכות " קח נא את בנך , את יחידך אשר אהבת את יצחק..."?

תירוץ:

ה' מפרט לאברהם בדבריו : א. את בנך (ב) את יחידך (ג) אשר אהבת (ד) את יצחק, בשביל שאברהם לא ייבהל מהציווי לעקוד את יצחק הבן אהוב שלו האריך ה' בדבריו, וכך נוצרה הדרגתיות

"קח נא את בנך" - יש לאברהם שני בנים ולא בטוח שזה יצחק,

"את יחידך" - גם ישמעאל וגם יצחק בנים יחידים לאימהות שלהם,

"אשר אהבת"- אברהם אוהב גם את יצחק וגם את ישמעאל,

וכך לאורך כל הדיבור ישנה הכנה לאברהם לקראת ההתמקדות ביצחק ורק

בסוף המשפט אומר ה' לאברהם במפורש "את יצחק".

רש"י לפסוק ב:

את בנך - אמר לו: שני בנים יש לי.

אמר לו את יחידך. אמר לו: זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו.

אמר לו: אשר אהבת, אמר לו: שניהם אני אוהב,

אמר לו את יצחק.

ולמה לא גילה לו מתחילה?

שלא לערבבו פתאום, ותזוח דעתו עליו ותיטרף

"לך לך": בין שני ציוויים :

הערה: בפרשת העקידה מופיע הדיבור האחרון של ה' לאברהם בתורה. השוואת הדיבור האחרון בפרקנו (פרק כב') לדיבור הראשון המופיע בפרק י"ב חושפת קשרים בלשון ובתוכן.

בראשית פרק יב':

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם, לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמולֶדֶתְךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ, אֶל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אֲרָאךָ. ב. וְאֶעֱשֶׂךָ, לְגוֹי גָדוֹל, וְאַבְרָכְךָ, וְאֶגְדָּלְךָ שְׁמֶךָ; וְהָיָה, בְּרִכָּה. ג. וְאַבְרָכָה, מְבֹרָכִיךָ, וּמְקַלְלְךָ, אָאֵר; וְנִבְרָכוּ בְּךָ, כָּל מְשֹׁפָחַת הָאֲדָמָה.

בראשית כב':

ב וַיֹּאמֶר קַח-נָא אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידְךָ אֲשֶׁר-אָהַבְתָּ, אֶת-יִצְחָק, וְלֵךְ-לְךָ, אֶל-אֶרֶץ הַמִּרְיָה; וְהַעֲלֵהוּ שָׁם, לְעֹלָה, עַל אֶחָד הַהָרִים, אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים.

הערה:

- בשני המקומות משתמשת התורה בביוטי "לך לך" שהוא ביטוי ייחודי.
- בשני המקומות היעד אליו מצווה אברהם ללכת איננו ידוע:
"אל הארץ אשר אראך" (בראשית יב')
"אחד ההרים אשר אומר אליך" (בראשית כב').
- שני הציוויים מביאים ליציאה לדרך:
" וילך אברם, כאשר דבר אליו יהוה, וילך אתו" (בראשית יב')
" ויקם וילך, אל-המקום אשר-אמר-לו האלהים." (בראשית כב')

- לשני הציוויים מצורפת ברכה, נשים לב! שבבראשית יב' הברכה צמודה לציווי ובבראשית כב' הברכה מופיע אחרי העמידה בציווי.

” אֶעֱשֶׂךָ, לְגוֹי גָדוֹל, וְאֶבְרַכְךָ, וְאֶגְדְּלֶה שְׁמֶךָ; וְהָיָה, בְּרַכָּה, וְאֶבְרַכָּה, מִבְּרַכֶּיךָ, וּמִמְקַלְלֶיךָ, אָאֵר; וְנִבְרַכְוּ בְּךָ, כָּל מְשַׁפְּחֹת הָאָדָמָה ” (בראשית יב)

” כִּי-בָרַךְ אֶבְרַכְךָ, וְהִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת-זַרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, וְכִחֹל, אֲשֶׁר עַל-שֵׁפֶת הַיָּם; וַיִּרַשׁ זַרְעֶךָ, אֶת שְׁעַר אֵיבָיו. יַח וְהִתְבָּרְכוּ בְּזַרְעֶךָ, כָּל גּוֹי הָאָרֶץ, עִקֵּב, אֲשֶׁר שָׁמְעֵת בְּקִלִּי” (בראשית כב' , יז)

- שני הציוויים דורשים ויתור עצום: בניסיון הראשון - עזיבת העבר- הבית, המולדת והארץ; בעקידה - ויתור על היקר מכל על יצחק, ובכך גם ויתור על העתיד.

- שני הציוויים דורשים ויתור עצום: בניסיון הראשון - עזיבת העבר- הבית, המולדת והארץ; בעקידה - ויתור על היקר מכל- על יצחק, ובכך גם ויתור על העתיד.

השוואה מלמדת על כוחו של אברהם העומד בניסיונות ה' מהדיבור הראשון ועד לאחרון ומעצימה את קושי ניסיון העקידה. אברהם נדרש לעזוב את ביתו ומשפחתו לשם העתיד ולבסוף נדרש לוותר על עתיד זה.

ג וַיִּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר, וַיַּחֲבֹשׂ אֶת-חַמְרוֹ, וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נַעֲרָיו אִתּוֹ, וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ; וַיִּבְקַע, עֲצֵי עֵלֶה, וַיִּקֶּם וַיִּלְדֵּךְ, אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים.

הערה:

מפס' ג' ניתן ללמוד על הרצון העז של אברהם לקיים את ציווי ה':

- א. "וַיִּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר" - אברהם השכים מוקדם והזדרז לקיים את ציווי ה'.
- ב. " וַיַּחֲבֹשׂ אֶת-חַמְרוֹ " - אברהם עשה בעצמו את ההכנות לדרך, כמו הכנת החמור, דברים שבדרך כלל אדם מכובד כאברהם לא עושה, והוא משאיר זאת לעבדיו שיעשו את ההכנות עבורו, אך אברהם רצה לדעת בוודאות שהדברים מסודרים ולא סמך על עבדיו.
- ג. " וַיִּבְקַע, עֲצֵי עֵלֶה " - אברהם הכין מראש עצים להקרבה, ולא סמך על כך שימצא עצים סמוך למקום ההקרבה.

הערה:

בפסוק ג ריבוי פעלים: וַיִּשְׁכַּם, וַיִּחַבֵּשׁ, וַיִּקַּח, וַיִּבְקַע עֲצֵי עֵלֶה, וַיִּקַּם וַיִּלְךְ.

ריבוי פעלים

כינוי לתופעה לשונית, שבה מופיעים מספר פעלים ברצף המתארים פעולה אחת או סדרת פעולות קשורות. תופעה זו משמשת כאמצעי להדגשה ולהעצמה של המעשה המתואר וכן להעברת תחושת הדחיפות בעשייה

הערה:

הפס' מציינים שעם אברהם ויצחק הלכו גם שני נערים, אך לא מציינים מי היו אותם הנערים.

רש"י:

וישכם - נזדרז למצווה:

ויחבש - הוא בעצמו ולא ציווה לאחד מעבדיו, שהאהבה מקלקלת השורה:

הסבר:

אהבתו הגדולה של אברהם לה' גרמה לו לעשות גם דברים שהוא אינו אמור לעשות, על כך אומר רש"י שאהבה מקלקלת את השורה, כלומר אהבה גורמת לאדם לעשות דברים בצורה לא רגילה ולא הגיונית.

ד. ביום השלישי, וישא אברהם את-עיניו וירא את-המקום-- מרחק

הערה:

הקב"ה הוביל את אברהם בדרך במשך שלושה ימים, על מנת להסיר מצד המקטרגים על אברהם שיאמרו שהוא עשה את העקדה מתוך פזיזות וללא שיקול דעת, הליכה של שלושה ימים מאפשרים לאברהם לחשוב על המעשה בצורה שקולה ומחושבת.

רמב"ן: ... ורצה שיעשה זה אחרי מהלך שלשה ימים, כי אלו יעשה כן בפתע פתאום במקומו, הייתה פעולתו במהירות ובהלה, אבל כשיהיה אחר מהלך ימים כבר נעשה בישוב דעת ועצה.

ובלשון הרמב"ם:

ה' הולך את אברהם בדרך שלקחה שלושה ימים, על מנת להראות שאברהם עשה את העקדה מתוך אהבה ולא מתוך יראה, שפעולה מהירה יכולה להראות כצעד של פחד ואילו פעולה מחושבת מגלה שהדבר נעשה מתוך מחשבה.

לפי שאילו חשב לעשות את זה מייד כאשר בא אליו הציווי, היה זה מעשה בהילות ובלבול חושים ללא ישוב דעת מדוקדק, אבל כיון שעשה את זה לאחר כמה ימים משנאמר לו הציווי, הרי היא פעולה מתוך התבוננות ומחשבה נכונה והבחנת אמתת מצוותו יתעלה ואהבתו ויראתו, ושאינן ראוי להתחשב בשום מצב אחר, ולא להעדיף שום התפעלות כלל. כי אברהם אבינו לא מיהר לשחוט את יצחק מתוך יראה מה' שמא יהרגו או ירוששו, אלא לעצם מה שמוטל על בני האדם מאהבתו יתעלה ויראתו, לא לתקוות שכר ולא ליראת עונש...

וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת-עֵצֵי הָעֵלֶה, וַיִּשֶׂם עַל-יִצְחָק בְּנוֹ, וַיִּקַּח בְּיָדוֹ, אֶת-הָאֵשׁ וְאֶת-הַמַּאֲכָלֶת; וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם, יַחְדָּו. ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו, וַיֹּאמֶר אָבִי, וַיֹּאמֶר, הֲנִנִּי בְּנִי; וַיֹּאמֶר, הֲנִי הָאֵשׁ וְהָעֵצִים, וְאִיִּה הַשָּׂה, לְעֵלֶה. ח וַיֹּאמֶר, אַבְרָהָם, אֱלֹהִים יִרְאֶה-לוֹ הַשָּׂה לְעֵלֶה, בְּנִי; וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם, יַחְדָּו.

הערה:

נשים לב!! תשובתו של אברהם לשאלת יצחק היא "הנני", כפי שהשיב לקריאת ה'.

הערה:

תשובתו של אברהם חידתית- " אֱלֹהִים יִרְאֶה-לוֹ הַשָּׂה לְעֵלֶה, בְּנִי", רש"י מסביר שאברהם אמר ליצחק שאלוקים יראה לנו את השם, ואם לא יהיה שם אז אתה תהיה הקורבן, אך בקריאת פשט הפס' התשובה של אברהם מעורפלת ולא ישירה.

הערה:

פעמיים מוזכר המשפט " וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם, יַחְדָּו "

רש"י :

בפסוק ו' הדגש הוא על מעלתו של אברהם שהולך לעקוד את בנו , והוא צועד ביחד עם יצחק שלא יודע מה מטרת ההליכה ושניהם נראים שלמים ושלווים. למרות שאברהם ידע על העקידה ויצחק לא ידע , הם הלכו יחדיו ולא ניכר שיש הבדל בהליכתם.

בפסוק ח' הדגש הוא על מעלתו של יצחק, לאחר שאמר אברהם ליצחק שהאלוקים יראה להם את השם שיגעו למקום , ויצחק הבין שאם לא יהיה שם הוא זה שיעלה לקורבן, המשיכו אברהם ויצחק ללכת שלמים ושלווים , כפי שהיה לפני שנודע ליצחק על העקדה.

שאלה:

מה ההבדל בין תודעתו (הידיעה שלו) של יצחק בפסוק ו' לתודעתו בפסוק ח'?

תשובה:

לפי פירוש רש"י, "וילכו שניהם יחדיו" מתפרש כשני שלבים : תחילה בפס' ו' אברהם הלך בשמחה ויצחק עדיין לא ידע את גורלו, ולאחר מכן בפסוק ח' יצחק הבין שהוא עצמו מיועד להיות הקורבן, והם המשיכו ללכת "בלב שווה" - שניהם מוכנים למלא את רצון ה' בהסכמה מלאה.

ו. ויקח אברהם את-עצי העלה, וישם על-יצחק בנו, ויקח בידו, את-האש ואת-
המאכלת; וילכו שניהם, יחדו. ז. ויאמר יצחק אל-אברהם אביו, ויאמר אבי,
ויאמר, הנני בני; ויאמר, הנה האש והעצים, ואיה הששה, לעלה. ח. ויאמר,
אברהם, אלהים יראה-לו הששה לעלה, בני; וילכו שניהם, יחדו. ט. ויבאו, אל-
המקום אשר אמר-לו האלהים, ויבן שם אברהם את-המזבח, ויערף את-
העצים; ויעקד, את-יצחק בנו, וישם אתו על-המזבח, ממעל לעצים. י. וישלח
אברהם את-ידו, ויקח את-המאכלת, לשחט, את-בנו.

הערה:

הכתוב מבליט את הכינויים אב ובן, להראות כי אברהם אינו מבטל את רגש
האבהות, ולמרות הרגש הזה הוא מוכן לקיים את דבר ה' ולהעלות את בנו לעולה.

שאלה:

"ויעקד את יצחק בנו" - מה משמעות השורש ע.ק.ד?

תשובה:

עקד = קשר בחוזקה, בעיקר את הידיים והרגליים.

יא ויקרא אליו מלאך יהוה, מן-השמים, ויאמר, אברהם אברהם; ויאמר,
הנני. יב ויאמר, אל-תשלח ידך אל-הנער, ואל-תעש לו, מאומה: כי עתה
ידעתי, כי-ירא אלהים אתה, ולא חשכת את-בנך את-יחידך, ממני.

הערה:

עד כה למדנו על מספר ניסיונות בהם ניסה ה' את אברהם לדוגמא:

- א. "לך לך מארצך..."
- ב. הרעב בארץ והירידה למצרים.
- ג. גירוש הגר.

הערה:

כפילות השם "אַבְרָהָם אַבְרָהָם" בפסוק יא - המלאך קרא לאברהם פעמיים, מתוך הדחיפות והצורך לעצור את הפעולה. כך גם הכפילות "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעַר וְאֶל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה".

הערה:

"הַגְּנִי" - תשובתו המיידית של אברהם מראה על נכונותו המתמדת להקשיב לדבר ה'. המילה "הַגְּנִי" היא מילה מנחה בפרשת העקידה.

שאלה:

מה המיוחד בניסיון העקידה, שדווקא אחריו נאמר "כי עתה ידעתי..."

תשובה:

המיוחד בניסיון העקידה הוא בכך שכל ההבטחות שהבטיח ה' לאברהם היו קשורות בזרעו (ביצחק), ובעקידה הכל היה עלול להתבטל, וציווי העקדה סותר בצורה מוחלטת את ההבטחה שיצחק יהיה ממשיכו של אברהם.

שאלה:

מה התגלה עכשיו אצל אברהם ועליו נאמר "עתה (עכשיו) ידעתי"?

תשובה:

א. **רש"י**: עכשיו יש לה' את היכולת לענות לשטן ולהוכיח לו את גדולת אמונתו של אברהם בה', עכשיו ידעתי = עכשיו יש בידי תשובה.

ב. **רמב"ן**: עתה ידעתי הכוונה עכשיו העולם ראה את שידעתי שיש בך בפוטנציאל, שהוצאת במעשה העקדה את כוחות האמונה לפועל.

ג. **הרמב"ם**: עתה ידעתי הכוונה שעכשיו יתגלה ויהיה ידועה בעולם עד היכן יכול אדם להגיע במעלת האמונה בה', שמתוך מעשה אברהם בעקדה נודע בעולם מעלת האמונה הגבוהה ביותר.

הסבר:

כפי שלמדנו לפי אברבנאל מטרת הניסיון היתה שהמעשה של אברהם יהפוך לסמל עולמי של אמונה מוחלטת בה'. מעשהו יהיה "נס לעמים", כלומר מופת גלוי לדורות ולעמים אחרים שיביטו אליו וילמדו ממנו.

הסבר אברבנאל על מטרת הניסיון מתכתב עם פירוש רש"י והרמב"ם בשאלה מה התגלה בזכות אברהם שעמד בניסיון שנאמר "עתה ידעתי".

לפי פירוש רש"י, הניסיון סיפק לקב"ה הוכחה כלפי חוץ להשיב לשטן ולאומות העולם מדוע בחר באברהם. (בהתאם לגישת האברבנאל שהוצגה בתחילה)

ואילו לפי הרמב"ם הניסיון קבע אמת מידה של יראת שמים לכל האנושות (בהתאם לגישת האברבנאל שהוצגה בתחילה).

הסבר:

כפי שלמדנו לפי הרמב"ם מטרת הניסיון היתה לסייע לאברהם להוציא את כוחות האמונה הטמונים בו מהכח לפועל.

הרמב"ם ממשיך ומסביר את הידיעה החדשה אחרי שעמד אברהם בניסיון בהקשר לפירוש שלו לעניין מטרת הניסיון, "אתה ידעתי" - עכשיו בזכות שעמד אברהם בניסיון כוחות האמונה שהיו בו יצאו לפועל, ואפשר לראות ולדעת עד כמה גדול כח האמונה של אברהם.

יג וישא אברהם את-עיניו, וירא והנה-איל, אחר, נאחז בסבך בקרניו; וילך אברהם ויקח את-האיל, ויעלהו לעלה תחת בנו. יד ויקרא אברהם שם-המקום ההוא, יהוה יראה, אשר יאמר היום, בהר יהוה יראה.

הסבר:

העקידה נעצרה- אברהם הקריב קורבן "תחת בנו".

אברהם נתן שם למקום (ה' יראה) הקריאה בשם היא ביטוי נוסף לחשיבותה של העקידה ולצורך לזכור אותה לדורות.

הערה:

מקום העקידה היה הר המוריה, ההר בו ייבנה בעתיד בית המקדש.

טו ויקרא מלאך יהוה, אל-אברהם, שנית, מן-השמים. טז ויאמר, בי נשבעתי
נאם-יהוה: כי, יען אשר עשית את-הדבר הזה, ולא חשכת, את-בנדך את-
יחידך. יז כי-ברך אברך, והרבה ארבה את-זרעך ככוכבי השמים, וכחול, אשר
על-שפת הים; וירש זרעך, את שער איביו. יח והתברכו בזרעך, כל גויי הארץ,
עקב, אשר שמעת בקלי. יט וישב אברהם אל-נערו, ויקמו וילכו יחדו אל-באר
שבע; וישב אברהם, בבאר שבע.

הערה:

זו הפעם הראשונה, בה נשבע ה' לאברהם בדבר ברכת הזרע. הדבר נובע מכך
שאברהם הגיע לשיא אמונתו בה' בעקידה בה היה מוכן להקריב את זרעו, ובשכר זה
ה' זיכה אותו בשבועה על הזרע.

הערה:

א. ה' נשבע לא על ריבוי הזרע: "והרבה ארבה את-זרעך ככוכבי השמים,
וכחול, אשר על-שפת הים".

ב. ועל הצלחותיו בעתיד: "וירש זרעך את שער איביו"

שאלה:

מהמשפט "יען אשר עשית את-הדבר הזה", ניתן להבין שיש תוספת מיוחדת
להבטחה של ה' לאברהם לאחר עקידת יצחק בזכות העקדה, אך בהסתכלות
ראשונית נראה שה' מבטיח לאברהם על ריבוי זרעו ככוכבי השמים וכחול אשר על
שפת הימים, ואלו הבטחות שכבר קבל אברהם עוד לפני העקידה, אם כן מה נוסף
בהבטחות ה' לאברהם לאחר העקידה?

תשובה:

הרמב"ן מסביר את ההבדל בין ההבטחה בפסוק שלנו על ריבוי הזרע לבין הבטחות
דומות שנתנו לאברהם בפרקים קודמים:

פרק יג' פס' טז':

"ושמתי את-זרעך, כעפר הארץ: אשר אם-יוכל איש, למנות את-עפר הארץ--גם-
זרעך, ימנה"

פרק טו' פס' ה':

"ויוצא אתו החוץ, ויאמר הבט-נא השמימה וספר הכוכבים--אם-תוכל, לספר
אתם; ויאמר לו, כה יהיה זרעך"

ובפסוק טז' בפרקנו (פרק כב') מוסיף ה' הבטחה "וירש זרעך, את שער איביו",
שה' נשבע על נצחיות עם ישראל. גם אם חלילה יחטאו ישראל במהלך הדורות,
מובטח לנו כי נתקיים ולא נושמד ולבסוף אף תתגשם הגאולה השלמה.

לסיכום:

בפס' טז'-יח' נוספו הבטחות על ההבטחות שה' כבר נתן בעבר לאברהם:
א. הבטחה בלשון שבועה (הוספת שבועה).

ב. נצחיות – כלומר ההבטחה תתקיים בוודאות גם אם בני ישראל יחטאו .

הערה:

בראשית פרק יב' פס' א'- ה' מצווה את אברהם לך לך, תעזוב את ארצך, מולדתך
ובית אביך ולך לארץ לא נודעת (ארץ כנען).

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם, לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלַדְתֶּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ, אֶל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר
אֲרָאָךְ.

בפרק שלנו (בראשית פרק כב' פס' ב') – ה' מצווה את אברהם לך-לך, ללכת לעקוד
את יצחק בנו:

ב וַיֹּאמֶר **קח-נא** אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידְךָ אֲשֶׁר-אֶהְבֶּתָּ, אֶת-יִצְחָק, וְלֵךְ-לְךָ, אֶל-אֶרֶץ
הַמִּרְיָה; וְהַעֲלֵהוּ שָׁם, לְעֹלָה, עַל אֶחָד הַהָרִים, אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים .

עקידת יצחק - לדורות: "זכות אבות"

"זכות אבות" היא הבטחה אלוקית בלתי מותנית, שבה מעשי האבות מעניקים
חסד והגנה לצאצאיהם לדורי דורות.

בעקידת יצחק הניסיון הקשה ביותר בו עמד אברהם אבינו, התגלתה מסירות
נפש מוחלטת לרצון ה', כאשר היה מוכן להקריב את בנו יחידו. על מעשה זה של
מסירות טהורה לדבר ה' "נשען" עם ישראל לדורותיו- מעשה אברהם בעקידת
יצחק מגן על עם ישראל לאורך הדורות.

הערה:

ביום השני של ראש השנה אנו קוראים בתורה את פסוקי עקידת יצחק. אחד
ההסברים לתקיעת השופר הוא הקשר לאיל העקידה: התקיעה מזכירה את
מסירותו של אברהם ואת **זכותו העומדת לנו**.

הערה:

בתפילת מוסף של ראש השנה אנו אומרים:

”אלהינו ואלהי אבותינו, זכרנו בזכרון טוב מלפניך, ופקדנו בפקדת ישועה ורחמים משמי קדם. וזכר לנו ה' אלהינו אהבת הקדמונים, אברהם יצחק וישראל עבדיך. את הברית ואת החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה. ואת העקדה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם....”

אנו ממשיכים בתפילה ומבקשים שבזכרון מעשה העקידה יעמדו לפני ה' מעשה החסד של אברהם (זכות אבות) שעמד בניסיון העקדה ובזכות העקדה יכבוש ה' את כעסו וירחם עלינו.

כן יכבשו רחמיך את כעסך. ויגלו רחמיך על מדותיך. ויטובך הגדול ישוב חרון אפך. מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך. וקיים לנו ה' אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור: וזכרתי להם ברית ראשנים, אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני ה': כי זכר כל הנשפחות אתה. ואין שכחה לפני כסא כבודך. ועקדת יצחק היום לזרעו תזכר. ברוך אתה ה', זוכר הברית” (כאן בנוסח עדות המזרח)

הערה- הפיוט “עת שערי רצון”

הפיוט “עת שערי רצון” נכתב על ידי הפייטן רבי יהודה בן שמואל עבאס, מגדולי המשוררים בספרד בתקופת תור הזהב (המאה ה-12). הפיוט נאמר בתפילת מוסף של ראש השנה בקהילות רבות, במיוחד בנוסח הספרדים, ומהווה חלק מרכזי בסדרת פיוטי העקידה.

במרכז הפיוט עומד סיפור העקידה, כאשר המחבר מתאר את ההתרחשות בלשון פיוטית עשירה וטעונת רגש. הפיוט מציג את העקידה כאירוע מכונן שזכותו עומדת לעם ישראל בבואם לבקש רחמים ביום הדין:

מעשה אבות סימן לבנים - העקידה כמקור כוח למסירות נפש בכל הדורות

1. הרב חרל"פ מסביר

גם אם בסוף אברהם לא הקריב את יצחק בפועל, עצם המוכנות שלו – היד שהוא שלח, והרצון העמוק לקיים את ציווי ה' – נחקקו בלב של כל יהודי. מאז ועד היום, יש בנו כוח פנימי שמוכן להקריב את עצמנו למען האמונה והקב"ה. לכן רואים בהיסטוריה הרבה יהודים שמסרו את נפשם על קידוש השם – הם יכלו לעשות זאת **מכוח אותה עקידה**.

2. הרב משה אביגדור עמיאל מסביר

תמיד יש חשיבות מיוחדת **למי שעושה משהו ראשון**. ברגע שמישהו סולל את הדרך, לאחרים קל יותר ללכת בעקבותיו. אברהם היה הראשון בעולם שהראה מסירות נפש אמיתית לה'. הוא "הוריד את הרעיון" של מסירות נפש מהתיאוריה – לעולם המעשה. בזכות זה, יהודים בכל הדורות קיבלו כוח פנימי למסירות נפש.

לסיכום:

העקידה משמשת מקור כוח למסירות נפש בכל הדורות, והיא דוגמה מובהקת לרעיון "**מעשה אבות סימן לבנים**": "המעשה של אברהם אבינו, שהיה מוכן להקריב את יצחק על פי ציווי ה', חקק בלב כל יהודי את הכוח למסירות נפש, ובכך סלל את הדרך לדורות הבאים ללכת בעקבותיו ולקדש את השם בעת הצורך.

לסיכום

עקידת יצחק היא שיא של האמונה - אב מוכן להקריב את בנו, והבן נכון להיעקד, שניהם בלב שלם לקיים רצון ה'. זכות האבות הטמונה בעקידה מלווה את עם ישראל לדורותיו, מעניקה כוח למסירות נפש בכל תקופה, ומהדהדת בתפילות בימי הדין.